

De biblebelt breekt open

De reformatorische bevolkingsgroep kan de boze buitenwereld niet langer buiten de deur houden. Grote vraag is wat ze moet met nieuwe media en afvallige jongeren.

DOOR WELMOED VISSER
FOTO'S ROB BÖMER

De biblebelt was tot voor kort een hechte, gesloten gemeenschap. Kinderen gingen naar reformatorische scholen, ouders lazen het *Reformatorisch Dagblad*, stemden SGP en op zondag kwam iedereen elkaar tegen in de kerk, waar op hele noten werd gezonden en werd voorgelezen uit de Statenvertaling van de Bijbel. Zo was het en zo is het nog steeds, maar nieuwe media hebben deze overzichtelijke wereld opengebrouwen. Waar het nog

goed lukte om de televisie buiten de deur te houden, blijkt dat met internet en social media een stuk moeilijker. Scholen, ouders, dominees en maatschappelijke organisaties hebben het gevoel dat ze de greep kwijt zijn op hun gemeenschap en vooral op hun jongeren.

Geweldsincidenten

Alles is in beweging binnen de biblebelt. Vrouwen mogen sinds kort - in theorie - op de kieslijst van de SGP, traditionele opvattingen bijvoorbeeld over inenten zijn aan het verschuiven en de gemeenschap maakt zich zorgen over de

‘Er zijn zo veel succesvolle zakenmensen in deze gemeenschap’

uitstroom naar evangelische kerken, waar het geloof op een vrolijker en meer eigentijdse manier wordt beleefd.

En dan zijn er problemen met jongeren: uit onderzoek blijkt dat ze meer alcohol drinken dan hun leeftijdsgenoten in de stad, en met name rond jaarwisselingen zijn er steeds weer geweldsincidenten in dorpen op de biblebelt, zoals Ede of Urk. Dit is des te opmerkelijker omdat refo's doorgaans gezagsgetrouwe en geweldloze burgers zijn.

Maatschappelijke organisaties zitten te springen om meer kennis over hoe ze om kunnen gaan met alles wat er op de gemeenschap afkomt. Duidelijk is dat de traditionele benadering van dingen verbieden en de gemeenschap afsluiten niet meer werkt. Maar wat dan wel? Vier VU-wetenschappers gaan hen bij die vraag helpen.

Groot enthousiasme

Eigenlijk was het de bedoeling van de onderzoekers om een NWO-subsidie te krijgen in het speciale religieprogramma ‘Samenleving onder spanning’, maar die liepen ze mis. Toen bij de presentatie van hun onderzoeksplannen bleek dat maatschappelijke organisaties uit de zuil zelf graag willen samenwerken met de universiteit, besloten ze om toch door

te gaan met het onderzoeksproject. De onderzoekers volgen overigens wel hun eigen agenda en blijven onafhankelijk. Het werk moet gebeuren met weinig financiële middelen en daarom met vooral afstudeerders als onderzoeker. Fred van Lieburg, hoogleraar geschiedenis van het Nederlands Protestantisme, gaat het project leiden.

Somber mensbeeld

Achter veel van de onderzoeksvragen ligt een fundamentele tegenstelling waarmee de reformatorische wereld te maken heeft: hoe verhoudt het sombere mensbeeld - de mens is onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad, zoals de Heidelberger Catechismus het formuleert - zich tot het moderne ideaal dat mensen autonome burgers zijn, die hun eigen weg wel vinden in onze maatschappij? “Er zijn zo veel succesvolle zakenmensen in deze gemeenschap. Dat is interessant, want als je denkt dat je tot niets goeds in staat bent, krijg je dat niet voor elkaar”, zegt Maarten Wisse, die dit spanningsveld als theoloog wil onderzoeken. “Misschien moeten we constateren dat refo's op zondag loodzwaar zijn en de rest van de week een stukje minder.”

Biblewat?

In Nederland zijn ongeveer 300.000 refo's. Ze wonen voor het grootste deel in de biblebelt, een geografische band die diagonaal over Nederland loopt: van Overijssel via de Veluwe naar Zeeland. Ze zijn onderverdeeld in allerlei kerkgenootschappen, en stemmen voornamelijk SGP. Door buitenstaanders worden ze ook wel de zwartekousenkerk genoemd, een nogal verouderde bijnaam, vanwege de kleding van de vrouwen, lange rokken met donkere kousen eronder. Zelf noemen ze zich liever bevindelijk gereformeerden, waarbij bevindelijk inhoudt dat de gelovigen zich zondaars voelen en voelen dat ze alleen door het ervaren van de genade van God kunnen worden gered.

De foto's zijn gemaakt voor de zondagochtenddienst bij de lichtuskerk in Soest. De personen op de foto komen niet in het verhaal voor.

Refojongens in de wetenschap

“Eigenlijk is dit hele onderzoek een voorbeeld van emancipatie”, vertelt **Fred van Lieburg**. “Allevier komen we zelf uit dat reformatorische milieu. Voor ons was het niet vanzelfsprekend om te gaan studeren.”

Of ze nog iets hebben aan hun reformatorische achtergrond? “Je herkent het meteen bij elkaar”, zegt **Johan Roeland**. “Wat dat is? Ik kan het niet benoemen, maar we hoeven elkaar niets uit te leggen. Dat werkt heel prettig samen.”

Voor de vier onderzoekers geldt dat ze zich in meerdere of mindere mate hebben losgemaakt van de reformatorische wereld. “Al kom je er nooit helemaal van los. Het zit in je”, zegt **Maarten Wisse**.

‘Refozuil bestaat maar veertig jaar’

De biblebelt heeft de naam erg ouderwets te zijn, maar is volgens FRED VAN LIEBURG, hoogleraar geschiedenis van het Nederlands Protestantisme, niet eens zo oud.

De lange rokken, gezangen op hele noten en de standpunten over vrouwen in de politiek doen zeer ouderwets aan. Ook refo's zelf zien zich graag als directe erfgenamen van de calvinisten uit de tijd van de Reformatie. Toch is de refocultuur veel minder oud dan iedereen - inclusief de refo's zelf - denkt. “In veel opzichten is de biblebelt niet ouder dan een jaar of veertig”, stelt geschiedenishoogleraar Fred van Lieburg. “Vanaf de jaren zestig en zeventig zijn scholen en andere maatschappelijke organisaties zich gaan profileren als reformatorisch. Daarvoor waren ze gewoon orthodox protestant. Toen werd de biblebelt ook voor het eerst als aparte gemeenschap genoemd.”

De reformatorische zuil is kortom zo oud als de dingen waartegen ze zich afzet: popmuziek, lang haar, losse zeden en een maatschappij zonder gemeenschappelijk geloof.

Achterlopen

De gedachte dat refo's in hun ontwikkeling één of twee generaties achter de rest van Nederland aan lopen, bijvoorbeeld op het gebied van vrouwenrechten, is verleidelijk. Van Lieburg betrapt zichzelf ook af en toe op zo'n ‘historisering’, maar als je preciezer kijkt, zie je dat dat voor sommige dingen opgaat en voor andere juist niet. Daar wil Van Lieburg onderzoek naar gaan doen. En naar de historische wortels van mensen die zich nu reformatorisch noemen. Hebben hun voorouders het Volkspetitionnement van 1878 getekend, de eerste grootschalige petitie voor een school met de Bijbel, ondertekend door 300.000 Nederlanders? Het napluizen van al die gegevens is een enorm karwei, waar hij de hulp van studenten goed bij kan gebruiken.

‘Vóór de jaren zestig waren ze gewoon orthodox protestant’

Superhelden uit de Bijbel

Refo's nemen de Bijbel van kافت tot kافت letterlijk. Toch zijn dominees ook selectief en modern in hun keuze voor bepaalde bijbelverhalen, constateert theoloog MAARTEN WISSE.

“Het Oude Testament is favoriet in de reformatorische kerk. Dat zullen gelovigen of dominees zelf nooit zo zeggen, want ze nemen de hele Bijbel serieus, maar je kunt het gewoon turven: er wordt vaker gepreikt uit het Oude Testament dan uit het Nieuwe.”

Sommige verhalen komen vaker langs dan andere. Verhalen van David,

Abraham, Jacob. “Prachtig zijn ze, met diepgang en drama en karakters waar iedereen zich in kan herkennen. In veel preken ligt de nadruk op die individuele herkenning. Eigenlijk is die benadering heel modern”, analyseert Wisse, “die bijbelfiguren zijn een soort superhelden geworden.”

‘Iedereen herkent zich in de karakters van David, Abraham en Jacob’

Ruimte voor interpretatie

Wisse wil het bijbelgebruik van de reformatorische zuil in kaart brengen. Waarom gebruiken ze juist die teksten? Zou het ook kunnen om andere te gebruiken? Wisse:

“Het selectieproces stuurt een religieuze traditie. Leg je bijvoorbeeld de nadruk op teksten waarin mensen zelf een keuze maken of waarin ze worden gekozen? Soms kan het heel nuttig zijn om erop te wijzen dat er naast de

veelgebruikte teksten ook nog andere zijn. Op die manier kun je je aanpassen aan veranderingen in de wereld zonder abrupt te breken met het verleden. De katholieke kerk is daar heel goed in. Die zegt nooit: mensen vergete wat we eerder hebben gezegd, vanaf nu zit het zo. Het is een continue proces van sturing en bijsturing. De reformatorische zuil beroept zich erop de Bijbel letterlijk te nemen. In kerken wordt de Statenvertaling uit 1637 gelezen. Omdat die het dichtst bij het origineel zou staan. Maar omdat de taal uit de Statenvertaling ver van ons af staat, laat dat juist ruimte voor interpretatie van de dominee.”

Positief of negatief opvoeden?

Refo's geloven dat de mens slecht is. Hoe zie je dat terug in de opvoeding van hun kinderen? Daarover gaat het onderzoek van historisch-pedagoog JOHN EXALTO.

Het algemeen geldende opvoedingsideaal is dat je van kinderen autonome wezens moet maken, die zelf hun eigen weg zullen vinden in het leven. Maar als je gelooft dat kinderen van nature slecht zijn, kan zo'n opvatting alleen maar leiden tot verderf. Dan heb je tucht nodig en autoriteit om kinderen de juiste kant op te sturen. Toch ziet John Exalto dat niet terug in zijn onderzoek naar reformatorisch onderwijs. Hij schreef een boek over de geschiedenis van de Driestar, de reformatorische hogeschool in Gouda, waar docenten voor het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs worden opgeleid. "Die school is vooruitstrevend in haar pedagogische opvattingen. Aankomend docenten leren er om kinderen positief te benaderen."

Exalto wil zijn onderzoek uitbreiden door op basis- en middelbare scholen te gaan kijken wat er daadwerkelijk gebeurt en als het lukt, ook in gezinnen. Hij vermoedt dat gezinnen in de biblebelt er een meer autoritaire opvoedingsstijl op nahouden dan in de rest van Nederland, deels vanwege dat sombere mensbeeld.

Exalto: "Het zou goed kunnen dat in dit opzicht een verschil is tussen hoe professionals met kinderen omgaan en hoe ouders dat doen, maar of dat ook echt zo is, moeten we nog onderzoeken."

'Ouders in de biblebelt voeden hun kinderen meer autoritair op dan in de rest van Nederland, vermoed ik'

Mishandeling

Het onderzoek richt zich in eerste instantie op grote pedagogische thema's als gezag en vrijheid, individu en gemeenschap, maar heeft anderzijds ook heel praktische implicaties. Het is een vertrekpunt om met instanties uit het refowereldje in gesprek te gaan over opvoedingsgewoonten. Exalto richt zich niet specifiek op kindermishandeling, maar zegt wel: "Dat is inderdaad een van de zeer donkere kanten waar je kunt uitkomen, als je alleen maar uitgaat van het slechte in het kind."

Het grote boze web

De komst van het internet heeft de reformatorische zuil opengeboren. Refo's zien het web als bedreiging voor hun jongeren. Terecht? Dat gaat antropoloog JOHAN ROELAND onderzoeken.

"De televisie hebben ze redelijk buiten de deur weten te houden, maar met internet en social media is dat veel lastiger", vertelt Roeland. "Reformatorische instanties, scholen en ouders zijn bezorgd. Wat doen onze jongeren toch op Facebook en Twitter? vragen ze zich af. Komen ze in contact met verderfelijke standpunten, geweld, porno?"

Eerder deed Roeland onderzoek naar het gebruik van moderne media bij evangelische jongeren. "Die zijn juist heel actief op sociale media", vertelt hij. "Ze gebruiken ze als bindingsmiddel en om te evangeliseren. Refo's zijn veel terughoudender." Een belangrijk verschil is dat evangelicals internationaal georiënteerd zijn, terwijl de refowereld erg op de eigen kleine gemeenschap is gericht.

"Maar ook daar is de netwerksamenleving niet meer tegen te houden", vertelt Roeland. "Mensen leven niet meer in één hechte gemeenschap, maar hebben een breder netwerk aan contacten, ook in de biblebelt."

Voor reformatorische opvoeders is dit juist reden tot zorg. Hierbij speelt het sombere mensbeeld weer een rol: wie gelooft dat de mens geneigd is tot alle kwaad, houdt jongeren liever verre van het internet, waarop alles te vinden is wat God verboden heeft.

Roeland wil onderzoeken wat refojongeren doen op internet en met wie ze contact hebben. Gaan ze vooral om met jongeren uit hun eigen kring? Bespreken ze religieuze onderwerpen? Verschilt dit voor verschillende opleidingsniveaus? De achterliggende vraag is hoe je jongeren zo kunt opvoeden dat ze in de digitale wereld verstandige keuzes zullen maken. "Er is grote behoefte aan kennis daarover bij scholen en maatschappelijke organisaties uit de refowereld", zegt Roeland, "die zien in dat ze het niet gaan redden met alleen maar roepen dat het internet slecht is."

Reageren? Mail naar redactie.advalvas@vu.nl.

'Komen ze in contact met verderfelijke standpunten, geweld, porno?'

Reacties (max. 300 woorden) op Advalvas-artikelen zijn welkom op redactie.advalvas@vu.nl. De redactie behoudt zich het recht voor uw bijdrage eventueel in te korten.

Christelijke dogmatiek

Ik zou alle faculteiten willen oproepen om de faculteit Godgeleerdheid te helpen om wetenschappelijk te zijn. De wankelende positie van de theologie als wetenschap kan er alleen maar baat bij hebben. De theologie heeft het er zelf naar gemaakt dat de wetenschap haar niet helemaal serieus neemt. Zolang er nog één wetenschapper rondliep die beweerde dat de aarde plat was, waren er altijd weer theologen die daar blij mee waren. Maar je hoeft het als wetenschapper niet meer te pikken om als ketter vervolgd te worden. Mijn prangende vraag is: kan het boek *Christelijke dogmatiek*

van G. van den Brink en C. van der Kooi, verschenen bij de afdeling Dogmatiek van de faculteit Godgeleerdheid, wel een 'VU-keurmerk' krijgen? Een waarborg dat wetenschappelijk en persoonlijke opvattingen strikt gescheiden zijn. Halen deze auteurs wel wetenschappelijk argumenten aan in het hoofdstuk over seksualiteit? Wat vinden psychologen hiervan? En celbiologen? Houden deze auteurs in dit boek geloof en wetenschap goed gescheiden? Doen zij recht aan andere theologische opvattingen binnen de VU?

Het is me te stil rond dit boek en

het kan zijn dat de faculteit haar eigen nest niet wil bevuilen, maar daarmee doe je Godgeleerdheid geen goed. Deze *Christelijke dogmatiek* van 722 bladzijden zou acceptabel zijn als het geschreven zou zijn door twee behoudende dorpsdominees. Maar het wordt gepresenteerd als dé christelijke dogmatiek aan de VU anno 2013. En dat vraagt om een stevige wetenschappelijke analyse van u allemaal. De faculteit Godgeleerdheid moet zichzelf serieus nemen!

Hittjo Hummelen, VU-alumnus theologie/gevangenisdominee

Abraham Kuyper Universiteit

In zijn column [*Advalvas* 15] schrijft universiteitshoogleraar Peter Nijkamp over het belang van Abraham Kuyper als grondlegger van onze universiteit. Hij vindt het een goede zaak dat een universiteit haar grondlegger of een invloedrijke wetenschapper met zijn of haar naam eert. De Vrije Universiteit is het 'aan haar stand verplicht' om Kuyper 'niet onder het stof te laten verdwijnen'. Ook schrijft hij dat de naam Vrije Universiteit voor veel verwarring zorgt, reden te meer om van naam te veranderen. Ik ben het met Nijkamp eens dat Abraham Kuyper als stichter van de VU niet vergeten moet worden. Maar Nijkamp vergeet de

belangrijke betekenis van vrij. In 1880 opende Kuyper, een orthodox protestant, de door hem gestichte Vrije Universiteit. Zelf werd hij de eerste rector. De oprichting van de VU had direct te maken met zijn streven naar een volwaardig bestaan voor de orthodox gereformeerden: zij konden nu studeren aan hun eigen universiteit. Theologische opleidingen aan andere universiteiten waren volgens hem te vrijzinnig. Ook wilde hij vrij zijn van liberale invloed. Hij vond de toenmalige liberale regering te ver afstaan van het Woord van God. De VU moest vrij van bemoeienis van de staat en de (liberale) niet-orthodoxe kerk

zijn. De minder orthodoxe stromingen binnen de protestantse kerk waren volgens Kuyper te ver van het Woord van God afgedwaald. Kuyper wilde de universiteit met het woord vrij losmaken van de heersende orde, juist door de orthodoxe kant van het geloof te benadrukken. Ik wil geen pleidooi houden voor Kuyper, maar de betekenis van 'vrij' in de naam Vrije Universiteit lijkt mij wel degelijk van belang. Belangrijker dan van naam veranderen.

Martine Diepenbroek, bachelor oudheidkunde